

Nr 29.

Utlåtande i anledning av väckt motion om upphävande av lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 21, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Pettersson* i Ersbacken *m. fl.* hemställt, »att riksdagen måtte besluta att lagen av den 20 oktober 1939 angående tillfällig vattenreglering måtte upphävas från och med den 1 juli 1947».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Till utskottet har från Avesta jernverks aktiebolag och Alby nya kloratfabriksaktiebolag inkommit en skrivelse med uppgifter angående i motionen berörda regleringar i Dalälvens vattenområde.

Lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering, nedan kallad 1939 års lag, är en fullmaktslag, som får begagnas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Enligt 1 § äger Konungen under angivna förhållanden för viss tid eller tills vidare förordna, att vad i lagen är stadgat om meddelande av tillstånd till tillfällig vattenreglering skall äga tillämpning. Riksdagens samtycke till förordnandet erfordras.

Enligt 2 § må — utan hinder av vad i 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen stadgas — för bättre utnyttjande av vattenkraft tillstånd meddelas till tillfällig reglering av avrinningen ur sjö eller annan vattensamling eller i vattendrag, därest sådan åtgärd prövas ur allmän och enskild synpunkt medföra fördel, som väsentligt överväger därmed förenade olägenheter. Tillståndet gives av vattendomstol och skall enligt 3 § meddelas för viss tid, högst tre år. Efter framställning därom äger vattendomstolen ändra övriga villkor för tillståndet eller föreskriva nya villkor, när det finnes påkallat. I fråga om tillfällig reglering, som berör någon av de största sjöarna eller eljest är av synnerlig omfattning, skall emellertid frågan om företagets tillåtlighet underställas Kungl. Maj:ts prövning under samma förutsättningar, som eljest gälla enligt 4 kap. 13 § vattenlagen. — Beträffande villkoren för vattenregleringen i övrigt stadgas i 4 §, att om vattenregleringen kan antagas medföra avsevärt men för fisket, fiskeavgift skall utgå enligt vad i 2 kap. 10 § vattenlagen sägs. Kan vattenregleringen antagas medföra avsevärt men för den

bygd, som beröres av företaget, eller är den båtnad, som vinnes, av stor betydelse, skall enligt 7 § s. k. regleringsavgift utgå för företaget med skäligt belopp, minst tvåtusen och högst femtontusen kronor för år, för tillgodoseende av sådant allmänt ändamål beträffande bygden, som avses i 4 kap. 15 § vattenlagen. Detta innebär, att medlen skola användas för tillgodoseende av allmänna behov beträffande den bygd som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande eller beredande av tillgång till elektrisk kraft eller eljest för befolkningens behov. För skada och intrång genom vattenregleringen skall jämlikt 5 § ersättning utgå enligt 9 kap. vattenlagen. För icke tillgodogjord vattenkraft, som på grund av 1939 års lag tillfälligt tages i anspråk, behöver dock i regel ersättning ej lämnas. Vad i 3 kap. vattenlagen är stadgat om vattenreglering med tvångsdelaktighet skall jämlikt 6 § icke äga tillämpning på tillfällig reglering, men är regleringen uppenbart till nytta för annan, som utnyttjar vattenkraft, är denne dock pliktig att lämna skäligt bidrag till kostnaden för regleringen. — I processuellt hänseende stadgas i 8 §, att vattendomstolen, där det kräves för undvikande av dröjsmål med vattenregleringen, äger att vid meddelande av tillstånd därtill uppskjuta prövningen av uppkomna ersättningsfrågor till senare tidpunkt. Jämväl fastställandet av fiskeavgift och regleringsavgift må uppskjutas till lämplig tidpunkt. Kan det antagas, att någon sakägare kommer att lida skada eller intrång, som medför svårighet för honom att vinna sin utkomst eller att fullgöra honom åvilande förpliktelser, skall dock ersättning till honom helt eller delvis fastställas på förhand. Beloppet kan således bestämmas preliminärt. Härjämte har föreskrivits, att vattendomstolen även eljest i avbidan på närmare utredning må utdöma belopp, som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt, i avräkning på det skadestånd som slutligen bestämmes. I övrigt skall vattenrättsdomaren tillse, att ersättning bestämmes så snart ske kan. Vattendomstolen äger att höja eller sänka ersättning, som bestämts i penningar, om skäl därtill äro. Vattendomstolens beslut i ersättningsfråga skall omedelbart gå i verkställighet, som om det vunnit laga kraft, därest sökanden begagnat sig av tillståndet till vattenreglering. Vattendomstolen eller överinstans må dock förordna, att verkställighet tills vidare ej skall äga rum. Vad som i enlighet med vattendomstolens beslut nedsatts hos länsstyrelsen eller guldits i annan ordning må ej återkrävas.

Förordnande jämlikt 1 § om att vad i lagen är stadgat om meddelande av tillstånd till tillfällig vattenreglering tillsvidare skall äga tillämpning, har efter inhämtande av riksdagens samtycke meddelats av Kungl. Maj:t genom kungörelse den 20 oktober 1939. Förordnandet är alltjämt i kraft.

Genom lag den 12 april 1946 ha till slutstadgandet i 1939 års lag fogats övergångsbestämmelser av följande innehåll. Sistnämnda lag skall äga tillämpning å reglering, vartill tillstånd givits enligt samma lag, även efter det att förordnande enligt 1 § upphör att gälla, om tiden, för vilken tillstånd till regleringen medgivits, då ännu icke gått till ända. Detta gäller, även om

det beslut, varigenom tillståndet meddelats, vid tiden för förordnandets upphörande ännu icke vunnit laga kraft. Vidare äger vattendomstol på ansökan, som inkommit innan tiden för tidigare meddelat tillstånd gått till ända, om inom samma tid även ansökan om reglering enligt 3 kap. vattenlagen inkommit, meddela tillstånd till fortsatt tillfällig reglering, dock ej för längre tid än intill dess tre år förflutit från förordnandets upphörande. Slutligen äger vattendomstol meddela tillstånd enligt 1939 års lag oavsett förordnandets giltighet, om blott ansökan om tillstånd inkommit före förordnandets upphörande under förutsättning, att tillståndet finnes vara av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen.

I proposition nr 29 till 1939 års *urtima riksdag* med förslag till ifrågavarande lag uttalade föredragande departementschefen, statsrådet Westman, att skadeverkningarna genom de åtgärder, som enligt framlagd utredning komme att företagas med stöd av lagen, kunde antagas bli mycket begränsade. Som regel kunde endast bli fråga om åtgärder beträffande redan befintliga dammbyggnader eller om ändringar i vattenhushållningsbestämmelser för sådana. Man torde kunna utgå från att åtgärder, som skulle medföra varaktiga olägenheter eller som skulle vara förenade med större kostnader, icke komme att vidtagas, då det endast åsyftades att vinna en tillfällig ökning av vattenkraften.

I anledning av en vid 1942 års *riksdag* av herr Hedlund i Östersund m. fl. väckt motion (II: 74) framhöll andra lagutskottet i utlåtande nr 35, att 1939 års lag åtminstone vad anginge Jämtland vunnit en i vissa hänseenden vidare tillämpning än som vid lagens tillkomst förutsatts. Med stöd av lagen syntes man ha företagit även mera betydande regleringsåtgärder beträffande mycket stora vattenmagasin, och vissa därvid vidtagna anordningar syntes icke kunna betecknas såsom enbart provisoriska. Vederbörande intressenter syntes också utgå från att ifrågavarande regleringar skulle bli bestående för längre tid. Utskottet, som funne starka skäl tala för att de i 1939 års lag meddelade bestämmelserna om tillfällig vattenreglering gjordes till föremål för omprövning, hemställde bl. a., att riksdagen måtte anhålla om skyndsam översyn av lagen. Riksdagen biträdde denna hemställan.

Redan för 1943 års *riksdag* framlades genom proposition nr 253 förslag till ändring i vissa delar av 1939 års lag. Förslaget avsåg dels att skapa större trygghet för att det allmännas organ skulle få tillfälle göra sig hörda i mål om tillfällig vattenreglering, dels att möjliggöra utdömande av fiske- och regleringsavgifter jämväl vid sådan reglering, dels ock att påskynda utdömandet av ersättning till enskilda sakägare. Andra lagutskottet uttalade i utlåtande nr 44, att förslaget innefattade en lämplig avvägning mellan vattenkraftsintresset å ena samt övriga allmänna och enskilda intressen, som gjorde sig gällande på förevarande område, å andra sidan. Propositionen blev av riksdagen bifallen.

Omarbetningen av vattenlagens bestämmelser om regleringsavgifterna vid 1944 års riksdag föranledde en följdändring jämväl i 1939 års lag.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 november 1945 tillkallades särskilda sakkunniga för att inom justitiedepartementet biträda med *utredning rörande ändringar i vattenlagen* i syfte att vinna snabbare prövning av frågor om tillämnade utbyggnads- eller regleringsföretags tillåtlighet m. m. Enligt direktiven borde i första hand de sakkunniga till behandling upptaga frågan om upphävande av 1939 års lag jämte därav föranledda spörsmål. Vidare angavs i direktiven, att det måhända skulle vara ändamålsenligt att i viss utsträckning inarbeta 1939 års lag i vattenlagen.

Sedan utredningen till fullgörande av sin förstahandsuppgift avgivit en promemoria, framlades på grundval av denna i proposition nr 154 för 1946 års riksdag förslag till lag om tillägg till slutstadgandet i 1939 års lag. I propositionen anförde föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg — efter att ha erinrat om betydelsen av 1939 års lag för landets kraftförsörjning under krisåren — att den verkställda utredningen gäve vid handen, att det ännu icke vore möjligt att sätta lagen ur tillämpning, samt fortsatte:

Det är emellertid uppenbart, att detta bör ske så snart förhållandena det medgiva. Lagen är otvivelaktigt förknippad med vissa olägenheter ur rätts-säkerhetssynpunkt, även om dessa efter 1943 års ändringar reducerats i hög grad. Och för vattendomstolarna medför lagen ett extra arbete som med hänsyn till deras arbetsbalans i övrigt är menligt. Frågan om att sätta lagen ur tillämpning torde dock kunna upptagas till närmare övervägande tidigast under förra hälften av år 1947. Man lär därför få räkna med att det av Kungl. Maj:t med riksdagens medverkan givna förordnandet om lagens tillämpning måste få gälla åtminstone till den 1 juli 1947.

För att mildra övergången, när förordnandet skulle upphävas, och samtidigt möjliggöra, att förordnandet upphävdes tidigare än eljest kunnat ske, föreslogs i propositionen införande av de ovan återgivna bestämmelserna i tillägget till lagens slutstadgande.

I utlåtande nr 25 i anledning av propositionen underströk andra lagutskottet, att lagen icke borde äga tillämpning längre än som nödvändigtvis påkallades med hänsyn till de förhållanden, för vilka lagen ursprungligen avsetts.

Efter vad utskottet underhand inhämtat avse de förut nämnda sakkunniga för utredning rörande ändringar i vattenlagen att framlägga förslag om upphävande av 1939 års lag och inarbetande i viss utsträckning av dennas regler i vattenlagen under sommaren 1947 i så god tid, att proposition i ämnet kan föreläggas 1948 års riksdag.

Utskottet. Redan vid 1946 års riksdag uttalade utskottet, att 1939 års lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering icke borde äga tillämpning längre än som vore nödvändigt. Särskilt för markägare och andra

intressenter, vilka lida skada genom de tillfälliga regleringarna, medför lagens tillämpning betydande olägenheter. Med hänsyn härtill vill utskottet ånyo understryka vikten av att lagen snarast sättes ur kraft.

Som framgår av den ovan lämnade redogörelsen ansåg vederbörande departementschef vid fjolårets riksdag, att frågan om att sätta 1939 års lag ur tillämpning torde kunna upptagas till övervägande tidigast under förra hälften av 1947. Enligt utskottets mening tala åtskilliga omständigheter utöver vad redan framhållits för att denna omprövning av frågan snarast kommer till stånd.

Bland annat för att möjliggöra, att förordnandet, som meddelats om lagens tillämpning, skulle kunna upphävas tidigare än eljest kunnat ske, fogades förliket år till slutstadgandet i 1939 års lag vissa övergångsbestämmelser. Enligt dessa kan, om blott ansökan om tillstånd till tillfällig vattenreglering inkommit, innan förordnandet om lagens tillämpning upphört att gälla, även efter denna tidpunkt tillstånd till reglering enligt lagen lämnas, såvitt tillståndet finnes vara av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen. Beslut om förordnandets upphörande torde böra meddelas i god tid före beslutets ikraftträdande. Härigenom skulle rådrum lämnas att beträffande redan projekterade, för kraftförsörjningen viktiga regleringsföretag inkomma med ansökningar och möjligheten att i fråga om dessa företag erhålla tillstånd enligt 1939 års lag bevaras. Behov framdeles av ett snabbare förfarande för erhållande av tillstånd till vattenregleringar kan väntas komma att bliva tillgodosett genom de förslag till ändringar i vattenlagen, som den tidigare nämnda utredningen avser att inom kort tid framlägga.

Utskottet är medvetet om att med hänsyn till den stigande efterfrågan på elektrisk kraft och bränsleläget överhuvud åtgärder, som verka hindrande eller försvärande för kraftförsörjningen, alltjämt måste undvikas. På grund av de nyss angivna omständigheterna kan emellertid med viss sannolikhet antagas, att ett upphävande av förordnandet om lagens tillämpning knappast kommer att få några för kraftproduktionen menliga följder av betydelse.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till övervägande upptaga frågan, huruvida det jämlikt 1 § lagen med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering genom kungörelse den 20 oktober 1939 meddelade förordnandet om lagens tillämplighet kan upphävas.

Stockholm den 20 maj 1947.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Hage, Björkman, Sten, Hallå-
gård, Söderkvist, fröken Oswald* och herr Carl Eric Ericsson;*

från andra kammaren: herrar Olovson i Västerås, Cruse,* Hedlund i
Rådom, Larsson i Östersund, Jacobsson i Igelsbo, Andersson i Gisselås, An-
dersson i Eskilstuna och Lundberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.